

מראי מקומות- בבא קמא ל"ג

- (א) מכאן אמר ר' אבא, מי שיצתה אבן מתחת ידו וכו' פטור לגמרי- כ' הר"ח דמה דהפטור היינו מד' דברים, אבל עדיין חייב בנזק, שהרי גם באונס חייב בנזק באדם המזיק. אולם ע' בבית יוסף (חור"מ תכ"א, ט"ו) שדייק מדברי הרמב"ם דפטור אף מנזק, וכ' דנראה דטעם הרמב"ם הוא דקרא זו דומצא פרט לממציא את עצמו גזה"כ הוא לפוטרו לגמרי, וא"כ יהי' פטור אף מנזק (ולהר"ח לכאן) גדר הפטור הוא שהוא מטעם אונס). וכ' הב"ח שם דמה דס"ל להרמב"ם דפטור, היינו משום דהו"ל אונס גמור, דגם באדם המזיק פטור. אולם הק' בשיעורי ר' שמואל (מכות שלו), לפי הבנה זו בהרמב"ם, למה צריך קרא למעטו מחיוב נזקין, אטו צריכין קרא לפוטרו מאונס גמור. וגם לענין גלות למה צריך קרא, הרי לענין גלות אפי' אם רק קרוב לאונס פטור, כש"כ אונס גמור. וע"ש שהוא ביאר הא דאמרי' ומצא פרט לממציא וכו' באו"א, דגזה"כ הוא דאינו נחשב מעשה של הזורק, כיון דהלה המציא את ראשו אח"כ, ולכן פטור הוא מגלות. והרמב"ם ס"ל דמקרא זו נלמד גם לנזיקין, וגדר הפטור הוא משום דאינו נחשב מעשה הזורק, וא"כ שפיר י"ל דפטור גם מנזק. והראשונים דס"ל דחייב בנזק, י"ל דס"ל דגזה"כ הוא לענין גלות דאינו חשיב מעשה שלו, אך אין למדין מפסוק זה לנזיקין, וא"כ יש לדון, דאם נחשב לאונס, א"כ חייב בנזק ופטור מד' דברים [וצ"ב, אם אונס הוא, למה צריך קרא למעטו מגלות], וללשון דחייב ד' דברים, הרי אינו אונס כלל, ומ"מ פטור מגלות כיון דאינה נחשב מעשה שלו.
- (ב) והוציא הלה את ראשו- כ' תוס' דא"ז דומה להא דאמרי' לעיל דפטור אם זרק כלי מראש הגג והי' שם כרים וכסתות, אפי' אם בא א' וסלקם ונשבר הכלי, דהתם אין לו לחשוב שיסלקו הכרים וישברו הכלים. אולם ע' ברשב"א דכ' דבאמת לשון זה חולק על הא דרבה דלעיל, ולפי רבה צ"ל דבאמת פטור אף מד' דברים, וכלישנא בתרא כאן.
- (ג) שני שוורים תמין שחבלו זב"ז וכו'- כ' הרא"ש (י"ג) דמייירי שהתחילו לחבול זב"ז בבת אחת, או חבל השני גם בראשון לאחר זמן, אבל אם א' התחיל והשני חבל בו מיד, אז המתחיל משלם ח"נ והשני פטור, דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. וכ' דאם התחיל הא' השני אף מותר לחבול בראשון כיון דהראשון התחיל לחבול בו. וכ' דה"ה באדם כן, אם א' התחיל לחבול בו, יש לשני רשות לחזור ולחבול בו, אף דאין שייך באדם כל המשנה ובא אחר ושינה בו, מ"מ מותר, ומשמע שהוא משום דעביד איניש דינא לנפשי'. ובהמשך כ' דאם רואה אדם מישראל מכה את חברו ואין יכול להציל אם לא שיכה את המכה, אע"פ שאין מכהו מכת נפש, מותר להכות המכה לאפרושי מאיסורא. וכ' במנחת שלמה דיש נפק"מ בזה, דאם הוי מחמת אפרושי מאיסורא, לכאן אם המכה שוגג לכאן אסור להכותו. עוד ביאר דהדין עביד איניש דינא לנפשי' הוא רק בשבילו או בשביל אחר במשפחתו, אלא דכ' להסתפק במהו הגדר של קירבה שנצרך כדי לומר בה עביד איניש דינא לנפשי'. וע"ע במנחת שלמה שם שהק' אמש"כ הרא"ש דהכהו לאחר זמן, דמה שייך שהכהו לאחר זמן למה דקיי"ל יוחלט השור, א"כ כבר הו"ל כבר הוחלט השור, למאי דקיי"ל כר"ע, וא"כ מה שייך לכאן כבר שותפין הן בשור זה המזיק שנית, והניח בקו'.
- (ד) משלמין במותר נזק שלם- ע' ברא"ש (י"ג) דדייק מפרש"י שיש חידוש גדול במשנה, דכ' רש"י דבמועד ותם שהזיקן זא"ז, כלומר אם הוא הזיק בו יותר משהזיקו תם", וביאר הרא"ש, כגון אם חבל מועד בתם נ', ותם במועד מ', הדין נותן שישלם מועד בתם שלשים (שהרי לכאן המועד חייב חמישים, והתם חייב עשרים), קמ"ל דאינו משלם אלא י', דהיינו יותר ממה שהזיקו התם, "וסברתו משום שהתחילו כאחת אין כאן חבלה אלא המותר". וכ' הרא"ש דלשון המשנה "במותר" משמע באמת כפירוש רש"י בזה, דהא משמע מותר הנזק, ולא משמע כ"כ

ומבואר מדברי תוס' דלר"ע אפי' אם לבסוף אינו גובה אמרי' דיוחלט השור).

(ז) **הקדישו ניזק איכא בנייהו- יש לעי',** הא פלגא נזקא קנסא, וא"כ איך שייך שיחול ההקדש, הרי אין החיוב חל עד העמדה בדין. וכ' תוס' (ד"ה איכא [א]) דאע"ג דלר"ע קיימא לי' ברשותי' משעת הנזק, ואף קודם העמדה בדין, מ"מ כל זמן שלא נתגלה הדבר, שלא העידו עליו בב"ד, חשיב לאו בר תשלומין, אע"ג דקם ברשותו דניזק בשעת הנזק. וביאר האבנ"מ (צ"ג, כ"ג ט"ז), ד"ה ולכן) דכוונתו דאע"ג דכיון דקנס הוא אינו נתחייב עד שעת העמדה בדין, אלא דאם עמד בדין ונתחייב המזיק, אז החוב חל למפרע. והפני יהושע הבין בדעת תוס' דאינו חשיב כ"כ בר חיובא משום שיכול להודות ולהפטר.

(ח) **והתניא מכרו מכור, חוזר וגובהו- הק' בחי' ר' שמעון (כ"ט, א')** דאיך חוזר וגובהו למ"ד פלגא נזקא קנסא, הא לא מתחייב עד שעת העמדה בדין, ואיך גובה מן הלקוחות שלקחו קודם שהי' לו זכות לניזק. ואף שכ' תוס' דלר"ע זוכה למפרע משעת הנזק אף למ"ד פלגא נזקא קנסא, זהו רק לר"ע, ומשום דגלי קרא, אבל לר"י דליכא גילוי קרא, הדר דינא לכל דיני קנסות דזוכה רק משעת העמדה בדין. וע"ש שכ' לבאר דשעבוד נכסים לא בא בתולדה משעבוד הגוף, אלא מה שגורם שעבוד הגוף הוא ג"כ גורם השעבוד נכסים. וא"כ, כיון דסיבה של השעבוד הוא הנזק, א"כ כיון שקדמו בסיבה להלקוחות, יכול הניזק לגבות מן הלקוחות.

(ט) **ת"ר שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש, וכי- כ' הרשב"א** דברייתא זו כר' ישמעאל הוא, ולכן קודם העמדה בדין אם מכרו מכור (עכ"פ לרידיא, כדלקמן), והקדישו מוקדש.

(י) **משעמד בדין מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש- העיר הקצות (ת"ז, א'),** הא שי' התוס' הוא דלר' ישמעאל יכול לסלקו בזווי, ולכן למה אם הקדישו אינו מוקדש. וכ' דלכאו' צ"ל דס"ל לתוס' דלר' ישמעאל אינו יכול לסלק בזווי אחר העמדה בדין. וע'

מותר התשלומין. אולם הוסיף דמתוס' מבואר דלא פי' כן, דהא כ' תוס' דמשנה שאינה צריכה היא, ומצא נפק"מ אחרות, ולא כ' נפק"מ פשוט זו, אע"כ ס"ל דבאמת מותר דמתני' היינו מותר התשלומין, ולא מותר ההיזק.

(ה) **מאי בנייהו- כ' תוס',** דה"מ למימר דאיכא בנייהו דלר"י איכא לסלוקי בזווי, ולר"ע ליכא לסלוקי בזווי, וחד מינייהו נקט. אולם ע' בתוס' ר' פרץ דכ' מכח קו' זו דבאמת אף לר' ישמעאל אינו יכול לסלקו בזווי אא"כ השור שוה טפי מחצי נזק, אבל אם לא כן, הרי הוא כמו אפותיקי מפורש, ולכן אינו יכול לסלקו בדמים. עוד כ' דיש חילוק בין ר"י ור"ע בזמן החלטת השור, דלפי ר"ע הרי הוחלט השור מיד, אבל לפי ר' ישמעאל, רק לאחר שעמד בדין, ב"ד נותנים לו השור בתורת פרעון הנזק (וע"ש בהמשך דבריו דהק' על מש"כ דלר"י יכול לסלקו היכא דהשור שוה יותר, וכ' דבאמת כ"ע מודו דאינו יכול לסלקו בזווי כלל, וכל הנפק"מ הוא רק מתי הוחלט השור, וכנ"ל).

(ו) **הקדישו ניזק איכא בנייהו- דהיינו, דלר"ע** קדוש, משום דיוחלט השור, והוי הניזק שותף בו, ולר"י אינו קדוש. והק' השטמ"ק בשם הרא"ש בשם הרמ"ה, האמר ר' יוחנן דגזל ולא נתיימשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. וא"כ, ניזק הזה, אף אם שלו הוא משום דיוחלט השור, מ"מ למה יכול להקדישו, הא לאו ברשותו הוא, אבא אלא ברשות המזיק. ותי' "וי"ל דאחר שגבאו ובא ברשותו ולא קבל הדמים לר"ע, אנו רואין כאילו מעיקרא כשהקדישו הי' כבר בא ברשותו, וכן בגזל... אם הקדישו הנגזל ואח"כ העמיד הגזלן בדין והוציאו מידו בב"ד, ה"נ דקדיש, והא דאמר ר' יוחנן דאינו קדוש הוא היכא שלא הוציאו בב"ד" (אולם מדברי תוס' מבואר דלא ס"ל כן, דהא הק' דלמה אינו קדוש גם לר' ישמעאל למ"ד למפרע הוא גובה, ותי' דאף מ"ד למפרע הוא גובה לא ס"ל כן אא"כ גבאו לבסוף, אבל אם לבסוף לא גובה לא אמרי' למפרע הוא גובה.

במלואי חושן שם שהביא מהחזון איש (ב"ק ג', י"ז) שביאר דאף דבדרך כלל נותנים זמן להחייב לסלקו בזווי, אבל כאן, כיון דאם נאבד השור לא יגבה ממקו"א, לכן אין נותנין לו זמן, ולאחר ששמו ההיזק מגבינן בי' מיד.

יא) זאת אומרת, המזיק שעבודו של חברו פטור- ביאר השטמ"ק בשם הרא"ה, דמה דמזיק שעבודו של חברו פטור הוא משום דלא דאין דינא דגרמי.

יב) מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חסרתיך ולא מידי, דא"ל זיקי בעלמא הוא דשקלי מינך, אבל בעלמא חייב- הק' בחי' ר' שמעון (כ"ט, ז'), מהו החידוש בזה, היתכן לומר דצריך לחדש דמי ששוחט בהמתו של חברו אינו חייב, ולפ"ז למה חייב התורה בשור שנפל לבור, לימא ג"כ זיקא בעלמא הוא דשקלי מינך. ותי' דזה הי' פשוט במזיק שורו ממש, אבל במזיק שעבודו של חברו, הי' מקום לומר, דאף אם חופר בורות בשדה המשועבדת חייב דעשה חסרון ממש בשדה שיש לחבירו זכות, אבל אם מגרע איכות הדבר ותשמישיו, הוה ס"ד שיפטר, דאין לו שעבוד כי אם על כמות הדבר וממשו, קמ"ל.